

ребудова кримінального процесу України в контексті європейських стандартів: теорія, історія і практика: Автореф. дис... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / В.Т. Маляренко; Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого. – Х., 2005. – 35 с.). В той же час в Російській Федерації вказані питання були предметом докторських дисертаційних досліджень Ю.О. Фролова, Т.Ю. Амплєвої, що дозволяє зробити висновок про те, що історія кримінального процесу України та його система потребує окремого вивчення. На це вказує і науковий інтерес, що проявляється іноземними вченими (Jones M., Johnstone P. History of Criminal Justice, Fifth Edition. Anderson, 2011).

Аналіз наукової літератури, присвяченої історії кримінального процесу, історичних нормативних пам'яток, дозволяє зробити такі висновки. Слід погодитися з Ю.О. Фроловим про те, що «процес розвитку системи кримінального судочинства можна представити як закономірну зміну її цільового призначення, що визначає, в свою чергу, структурно-функціональні перетворення», при цьому вплив на вказаний процес мають зовнішні (потреби суспільства) і внутрішні чинники (діалектичні суперечності, протиріччя системи кримінального судочинства, зокрема, між підсистемами обвинувачення та захисту) (Фролов Ю.А. Система уголовного судопроизводства: история и современные тенденции развития : дисс... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Фролов Юрий Александрович; [Место защиты: Ростовский юридический институт МВД РФ]. – Ростов-на-Дону, 2006. – 370 с. – С. 265-267). Розвиток системи кримінального процесу в Україні пов'язаний зі становленням Староруської державності та потім паралельним розвитком у межах руських удільних князівств, Великого князівства Литовського, Московського князівства; Російської та Австро-Угорської імперії, радянський та сучасний (незалежності) період. Період Староруської державності (Київської Русі) – X-XII століття – пов'язаний з оформленням письмової нормативної регламентації процесу (від звичаю до Руської правди) і переходом від обвинувального до інквізиційного процесу, що дозволяє зробити висновок, що змішана форма вітчизняного процесу бере витоки з Стародавньої Русі. Інквізиційна переважала до середини XIX століття, коли з прийняттям Статуту кримінального судочинства була прикінцево закріплена змішана система (інквізиційно-змагальна) вітчизняного кримінального судочинства, від якої відмовлятися немає підстав.

В'юник М.С.

*Національний Університет «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого»,
аспірантка кафедри кримінального процесу*

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ У СВІТЛІ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

Сучасний розвиток міжнародного співтовариства свідчить, що все більшого значення набуває проблема людини, її прав та гарантій їх здійснення. На сьогодні існує досить широкий спектр прав соціального, політичного і культурного характеру. Особливе місце в цьому механізмі займають права людини, пов'язані з кримінальним судочинством та діяльністю пенітенціарних установ, адже саме така діяльність є сферою дер-

жавної діяльності, де права людини і громадянина зачіпаються дуже відчутно, а часто й істотно обмежуються.

При дослідженні питання захисту прав і свобод людини і громадянина в кримінальному судочинстві неможливо не звернутися до положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція). Це обумовлено тим, що міжнародні норми, які фіксують права і свободи людини, а також механізм захисту цих прав, складають основу для національного законодавства.

Метою Конвенції було створення правового простору для співробітництва між європейськими державами, а причиною прийняття послужила величезна кількість неправомих і несправедливих судових рішень, прийнятих у період між двома світовими війнами і під час Другої світової війни.

Серед положень Конвенції, які розповсюджують свою дію на засудженого на стадії виконання вироку, слід віднести: право на життя та заборона смертної кари (ст. 2 Конвенції, Протокол до Конвенції №6, Протокол до Конвенції №13); заборона катування (ст. 3 Конвенції); право на справедливий суд та право захищати себе особисто або використовувати юридичну допомогу захисника (ст. 6 Конвенції).

Окремої уваги заслуговує право на справедливий суд в світлі ст. 6 Конвенції. П.М. Маланчук включає до поняття «справедливий суд» всебічний, повний і об'єктивний розгляд кожної справи, постановлення законного і обгрунтованого рішення, що є можливим лише при дотриманні прав учасників кримінального процесу, закріплених у кримінально-процесуальному законодавстві і гарантованих Конституцією України (Маланчук П.М. Функція захисту в кримінальному процесі України. Дис. ... канд. юрид. наук. – Київ, 2007. – С.4). О.Г. Шило звертає увагу на те, що право на справедливий судовий процес є найбільш широкою за змістом компонентою права на судовий захист і окрім гласного, компетентного і справедливого розгляду справи безстороннім судом у розумний строк з дотриманням принципу змагальності сторін включає низку важливих положень, таких як: право не давати показання щодо себе, право на правову допомогу тощо (Шило О.Г. Теоретико-прикладні основи реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у досудовому провадженні в кримінальному процесі // О.Г. Шило. – Х.: Право, 2011. – С. 62).

Виходячи з конструкції ч.1 ст.6 Конвенції, Є.Л. Трегубов робить висновок, що у ній закріплено такі елементи права на судовий захист (Трегубов Є.Л. Право на справедливий суд в практиці Європейського суду з прав людини / Є.Л. Трегубов // Форум права. – 2010. – № 1. – С. 359):

1) право на розгляд справи – основною складовою цього права є право доступу в тому розумінні, що особі має бути забезпечена можливість звернутись до суду для вирішення певного питання і що держави не повинні чинити правові чи практичні перешкоди для здійснення цього права;

2) справедливість судового розгляду – Європейський Суд розмежовує питання справедливості судового процесу і судового рішення, і не вправі встановлювати, чи правильно було ухвалено рішення, однак може вирішити, чи був розгляд справи справедливим;

3) публічність розгляду справи та проголошення рішення, яка включає у себе проведення судових засідань у відкритому режимі; право на усний розгляд справи принаймні у суді I інстанції, публічне проголошення судового рішення;

4) розумний строк розгляду справи, що залежить від складності справи, поведінки заявника, дій відповідних органів. Вимога щодо розумності строків поширюється не тільки на розгляд справи в суді, але й на виконання судового рішення;

5) розгляд справи судом, встановленим законом, тобто судом, що не залежить від органів виконавчої влади, але керується законом;

6) незалежність і безсторонність суду – розуміються як здатність суду розглядати справу та ухвалювати рішення, не перебуваючи при цьому у будь-якій залежності від волі сторін чи органів державної влади, а жоден із його членів не повинен відкрито проявляти упередженість та особисту зацікавленість.

Чинний Кримінально-процесуальний кодекс України не закріплює положення про справедливий судовий розгляд, але така норма міститься в останньому офіційному проєкті КПК України №9700 від 13.01.2012 р. Так, ч.1 ст.21 цього проєкту зазначає, що «кожному гарантується право на справедливий судовий розгляд та вирішення справи у розумні строки незалежним та неупередженим судом, створеним на підставі закону».

Загальновизнаним залишається той факт, що права людини необхідно захищати як на національному, так і на міжнародному рівні. Але вітчизняне законодавство потребує подальшого удосконалення та змін відповідно до світових стандартів та міжнародних актів. Як слушно зазначає О.М. Дроздов, правовий статус засудженого є міжгалузевим інститутом, тому його детальне нормативне врегулювання стане важливою передумовою підвищення ефективності правотворчої та правозастосовної діяльності (Дроздов О.М. До проблеми правового регулювання статусу засудженого на стадії виконання вироку // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2004. – №10 (36). – С. 73.), а також допоможе посилити гарантії захисту прав засудженого відповідно до національного законодавства та міжнародних стандартів.

Усі судові процедури, пов'язані з виконанням вироку, повинні забезпечити засудженому право на судовий розгляд справи в розумний строк, а також справедливість та публічність такого розгляду незалежним та безстороннім судом. Це суттєво допоможе нашій державі стати повноправним членом світового співтовариства.

Леяк О.О.

*Національна академія прокуратури України,
аспірант кафедри нагляду за додержанням законів органами, які проводять
оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство*

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ПРИМИРЕННЯ ЗГІДНО ПРОЄКТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Одним із найменш досліджених теоретичних і практичних питань вітчизняного кримінального права і процесу та однією з найактуальніших проблем залишається механізм захисту інтересів потерпілого у кримінальному судочинстві.